

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
της 15ης Δεκεμβρίου 2022¹

Υπόθεση C-700/21

O. G.

παρισταμένου του:

Presidente del Consiglio dei Ministri

[αίτηση του Corte costituzionale (Συνταγματικού Δικαστηρίου, Ιταλία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις –
Απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ – Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης – Λόγοι προαιρετικής
άρνησης εκτέλεσης της παράδοσης – Σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής –
Υπήκοοι τρίτων χωρών που διαμένουν ή κατοικούν στο έδαφος κράτους μέλους»

1. Το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο, Ιταλία) ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαισίου 2002/584/ΔΕΥ², το οποίο, όπως έχει μεταφερθεί στο ιταλικό δίκαιο, ενδέχεται να προσκρούει στο ιταλικό Σύνταγμα.
2. Η προδικαστική παραπομπή παρέχει στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να αναπτύξει περαιτέρω την ήδη πλούσια νομολογία του σχετικά με τα [ευρωπαϊκά] εντάλματα σύλληψης και παράδοσης (στο εξής: ΕΕΣ). Ειδικότερα, θα πρέπει να διευκρινίσει εάν το περιθώριο εκτίμησης που αναγνωρίζει στα κράτη μέλη το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαισίου 2002/584 τους επιτρέπει να θεσπίσουν λόγο προαιρετικής μη εκτέλεσης ΕΕΣ ο οποίος δεν θα έχει εφαρμογή στους υπηκόους τρίτων χωρών.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

² Απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών (ΕΕ 2002, L 190, σ. 1, και διορθωτικό ΕΕ 2013, L 222, σ. 14), όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 81, σ. 24).

I. Το νομοθετικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Η απόφαση-πλαίσιο 2002/584

3. Η αιτιολογική σκέψη 12 εξαγγέλλει τα εξής:

«Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται από το άρθρο 6 [ΣΕΕ] και εκφράζονται στον Χάρτη [των] Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ^[3], ιδίως δε στο κεφάλαιο VI αυτού. Καμία από τις διατάξεις της παρούσας απόφασης-πλαίσιο δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο ώστε να απαγορεύει την άρνηση παράδοσης προσώπου για το οποίο έχει εκδοθεί [ΕΕΣ] εφόσον αντικειμενικά στοιχεία δείχνουν ότι το [ΕΕΣ] εκδίδεται προς τον σκοπό της δίωξης ή τιμωρίας προσώπου λόγω του φύλου, της φυλής, της θρησκείας, της εθνοτικής καταγωγής, της ιθαγένειας, της γλώσσας, των πολιτικών φρονημάτων ή του γενετήσιου προσανατολισμού τους ή ότι η θέση του προσώπου αυτού μπορεί να επιδεινωθεί για οποιονδήποτε από τους προαναφερόμενους λόγους. Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν τους συνταγματικούς τους κανόνες σε σχέση με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, την ελευθερία του τύπου και την ελευθερία της έκφρασης σε άλλα μέσα.»

4. Το άρθρο 1 («Ορισμός και υποχρέωση εκτέλεσης του [ΕΕΣ]») ορίζει τα εξής:

«1. Το [ΕΕΣ] είναι [απόφαση δικαστικής αρχής] η οποία εκδίδεται από κράτος μέλος προς τον σκοπό της σύλληψης και της παράδοσης από άλλο κράτος μέλος προσώπου που καταζητείται για την άσκηση ποινικής δίωξης ή για την εκτέλεση ποινής ή μέτρου στερητικών της ελευθερίας.

2. Τα κράτη μέλη εκτελούν κάθε [ΕΕΣ] βάσει της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας απόφασης-πλαίσιο.

3. Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την τροποποίηση της υποχρέωσης σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών νομικών αρχών, όπως διατυπώνονται στο άρθρο 6 [ΣΕΕ].»

5. Το άρθρο 4 («Λόγοι προαιρετικής μη εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης») προβλέπει τα εξής:

«Η δικαστική αρχή εκτέλεσης μπορεί να αρνηθεί την εκτέλεση του [ΕΕΣ]:

[...]

6) εάν το [ΕΕΣ] έχει εκδοθεί προς τον σκοπό της εκτέλεσης ποινής ή μέτρου ασφαλείας, στερητικών της ελευθερίας, όταν ο καταζητούμενος διαμένει στο κράτος μέλος εκτέλεσης, είναι υπήκοος ή κάτοικός του και αυτό το κράτος δεσμεύεται να εκτελέσει την ποινή ή το μέτρο ασφαλείας σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο·

[...].»

³ Στο εξής: Χάρτης.

6. Το άρθρο 5 («Εγγυήσεις που πρέπει να παρέχει το κράτος μέλος έκδοσης του εντάλματος σε ειδικές περιπτώσεις») έχει ως εξής:

«Η εκτέλεση του [ΕΕΣ] από τη δικαστική αρχή εκτέλεσης μπορεί να εξαρτηθεί κατά το δίκαιο του κράτους μέλους εκτέλεσης από μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

[...]

3) όταν το πρόσωπο κατά του οποίου εκδόθηκε [ΕΕΣ] προς τον σκοπό της δίωξης είναι υπήκοος ή κάτοικος του κράτους μέλους εκτέλεσης, η παράδοση μπορεί να εξαρτηθεί από την προϋπόθεση ότι το εν λόγω πρόσωπο, μετά από ακρόασή του, θα διαμεταχθεί στο κράτος μέλος εκτέλεσης ώστε να εκτίσει εκεί τη στερητική της ελευθερίας ποινή ή το στερητικό της ελευθερίας μέτρο ασφαλείας που θα απαγγελθεί εναντίον του στο κράτος μέλος έκδοσης του εντάλματος».

2. Απόφαση-πλαίσιο 2008/909/ΔΕΥ⁴

7. Η αιτιολογική σκέψη 9 επισημαίνει τα εξής:

«Η εκτέλεση της ποινής στο κράτος εκτέλεσης θα πρέπει να ενισχύει την πιθανότητα κοινωνικής επανένταξης του καταδίκου. Προκειμένου να βεβαιωθεί ότι η εκτέλεση της ποινής από το κράτος εκτέλεσης θα εξυπηρετήσει τον σκοπό της κοινωνικής επανένταξης, η αρμόδια αρχή του κράτους έκδοσης λαμβάνει υπόψη στοιχεία όπως, για παράδειγμα, ο δεσμός του ενδιαφερομένου με το κράτος εκτέλεσης, εάν το θεωρεί ως έδρα των οικογενειακών, γλωσσικών, πολιτιστικών, κοινωνικών ή οικονομικών και άλλων δεσμών με το κράτος εκτέλεσης».

8. Η αιτιολογική σκέψη 12 διαλαμβάνει τα εξής:

«Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο εφαρμόζεται κατ' αναλογία και στην εκτέλεση ποινών στις περιπτώσεις του άρθρου 4 παράγραφος 6 και του άρθρου 5 παράγραφος 3 της [απόφασης-πλαισίου 2002/584/ΔΕΥ]. Αυτό σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι, με την επιφύλαξη της απόφασης-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ, το κράτος εκτέλεσης μπορεί να ελέγχει την ύπαρξη λόγων μη αναγνώρισης και μη εκτέλεσης όπως προβλέπεται στο άρθρο 9 της παρούσας απόφασης πλαίσιο, μεταξύ των οποίων και το διττό αξιόποινο, στο μέτρο που το κράτος εκτέλεσης έχει κάνει τη δήλωση του άρθρου 7 παράγραφος 4 της παρούσας απόφασης-πλαίσιο, ως προϋπόθεση για να αναγνωρίσει και να εκτελέσει την απόφαση προκειμένου να εξετάσει εάν θα παραδώσει το πρόσωπο ή θα εκτελέσει την απόφαση σε υποθέσεις του άρθρου 4 παράγραφος 6 της [απόφασης-πλαισίου 2002/584/ΔΕΥ].»

⁴ Απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές αποφάσεις οι οποίες επιβάλλουν ποινές στερητικές της ελευθερίας ή μέτρα στερητικά της ελευθερίας, για τον σκοπό της εκτέλεσής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ 2008, L 327, σ. 27).

9. Η αιτιολογική σκέψη 16 αναφέρει τα εξής:

«Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο θα πρέπει να εφαρμόζεται σύμφωνα με το ισχύον κοινοτικό δίκαιο, ιδίως τις οδηγίες [...] 2003/86/ΕΚ⁵ [...] και 2003/109/ΕΚ⁶ [...]».

10. Το άρθρο 3 («Σκοπός και πεδίο εφαρμογής») ορίζει τα εξής:

«1. Σκοπός της παρούσας απόφασης-πλαίσιο είναι η θέσπιση των κανόνων σύμφωνα με τους οποίους ένα κράτος μέλος, προκειμένου να διευκολύνει την κοινωνική επανένταξη του καταδίκου, αναγνωρίζει καταδικαστική απόφαση και εκτελεί την ποινή.

2. Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο εφαρμόζεται εφόσον ο κατάδικος ευρίσκεται στο κράτος έκδοσης ή στο κράτος εκτέλεσης.

3. Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο εφαρμόζεται μόνο στην αναγνώριση καταδικαστικών αποφάσεων και την εκτέλεση ποινών κατά την έννοια της απόφασης-πλαίσιο [...]».

11. Το άρθρο 25 («Εκτέλεση ποινών βάσει [ΕΕΣ]») προβλέπει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη της απόφασης-πλαίσιο [2002/584], οι διατάξεις της παρούσας απόφασης-πλαίσιο εφαρμόζονται κατ' αναλογία, στο μέτρο που συνάδουν με τις διατάξεις της ανωτέρω απόφασης-πλαίσιο, στην εκτέλεση όταν ένα κράτος μέλος αναλαμβάνει να εκτελέσει την ποινή σε περιπτώσεις του άρθρου 4 [σημείο] 6 της απόφασης-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ ή εάν, ενεργώντας βάσει του άρθρου 5 [σημείο] 3 της απόφασης-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ, έχει επιβάλει τον όρο ότι ο κατάδικος πρέπει να επιστρέψει στο εν λόγω κράτος μέλος προκειμένου να εκτίσει την ποινή, ούτως ώστε να αποφευχθεί η ατιμωρησία του».

B. Το εθνικό δίκαιο. Legge 22 aprile 2005, n. 69⁷

12. Το άρθρο 18-bis, παράγραφος 1, στοιχείο c, διαλαμβάνει τα εξής:

Άρνηση παράδοσης χωρεί «όταν, σε περίπτωση έκδοσης ΕΕΣ με σκοπό την εκτέλεση στερητικής της ελευθερίας ποινής ή στερητικού της ελευθερίας μέτρου ασφαλείας, το εκζητούμενο πρόσωπο είναι Ιταλός υπήκοος ή υπήκοος άλλου κράτους μέλους της Ένωσης, ο οποίος κατοικεί ή διαμένει νόμιμα και πραγματικά στο έδαφος της Ιταλίας, υπό την προϋπόθεση ότι το εφετείο διατάσσει να εκτελεστεί η ποινή ή το μέτρο ασφαλείας στην Ιταλία σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο.»

⁵ Οδηγία του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης (ΕΕ 2003, L 251, σ. 12). Δυνάμει του άρθρου της 17, «[τ]α κράτη μέλη λαμβάνουν δεόντως υπόψη τον χαρακτήρα και τη σταθερότητα των οικογενειακών δεσμών του προσώπου και τη διάρκεια διαμονής του στο κράτος μέλος καθώς και την ύπαρξη οικογενειακών, πολιτιστικών και κοινωνικών δεσμών με τη χώρα καταγωγής του, σε περίπτωση απόρριψης αίτησης, ανάκλησης ή άρνησης της ανανέωσης της άδειας διαμονής, ή σε περίπτωση λήψης μέτρου απομάκρυνσης εις βάρος του συντηρούντος ή μελών της οικογένειάς του».

⁶ Οδηγία του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες (ΕΕ 2004, L 16, σ. 44), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2011/51/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2011 (ΕΕ 2011, L 132, σ. 1). Το άρθρο της 12, παράγραφος 3, ορίζει ότι, «[π]ριν να λάβουν απόφαση να απελάσουν επί μακρόν διαμένοντα, τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη τους ακόλουθους παράγοντες: α) τη διάρκεια της διαμονής στην επικράτειά τους· β) την ηλικία του ενδιαφερομένου προσώπου· γ) τις επιπτώσεις για ενδιαφερόμενο πρόσωπο και τα μέλη της οικογένειάς του· δ) τους δεσμούς με τη χώρα διαμονής ή την απουσία δεσμών με τη χώρα καταγωγής του».

⁷ Disposizioni per conformare il diritto interno alla decisione quadro 2002/584/GAI del Consiglio, del 13 giugno 2002, relativa al mandato d'arresto europeo e alle procedure di consegna tra Stati membri (νόμος 69, της 22ας Απριλίου 2005, για την ευθυγράμμιση του εσωτερικού δικαίου προς την απόφαση-πλαίσιο [...]) (GURI αριθ. 98, της 29ης Απριλίου 2005), ως είχε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης. Στο εξής: νόμος 69 του 2005.

13. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, προβλέπει τα εξής:

«Η εκτέλεση του ΕΕΣ από την ιταλική δικαστική αρχή [...] υπόκειται στις ακόλουθες προϋποθέσεις:

[...]

b) εάν το ΕΕΣ έχει εκδοθεί με σκοπό την άσκηση ποινικής δίωξης κατά [Ιταλού] υπηκόου ή κατοίκου του ιταλικού κράτους, η παράδοση εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι το εν λόγω πρόσωπο, μετά από ακρόασή του, θα διαμεταχθεί στο κράτος μέλος εκτέλεσης ώστε να εκτίσει εκεί τη στερητική της ελευθερίας ποινή ή το στερητικό της ελευθερίας μέτρο ασφαλείας που ενδεχομένως θα απαγγελθεί εναντίον του στο κράτος μέλος έκδοσης του εντάλματος»⁸.

II. Τα πραγματικά περιστατικά, η ένδικη διαφορά και τα προδικαστικά ερωτήματα

14. Ο Ο. Γ., Μολδαβός υπήκοος, καταδικάστηκε αμετάκλητα στη Ρουμανία σε ποινή φυλάκισης πέντε ετών⁹. Το αιτούν δικαστήριο σημειώνει ότι, σύμφωνα με το δικαστήριο που του υπέβαλε το ερώτημα περί αντισυνταγματικότητας, ο Ο. Γ. διατηρεί «σταθερούς οικογενειακούς και επαγγελματικούς δεσμούς στην Ιταλία»¹⁰.

15. Στις 13 Φεβρουαρίου 2012, το *Judecătoria Braşov* (πλημμελειοδικείο Βραşον, Ρουμανία) εξέδωσε ΕΕΣ κατά του Ο. Γ. με σκοπό την εκτέλεση της ποινής.

16. Στις 7 Ιουλίου 2020, το *Corte d'appello di Bologna* (εφετείο Μπολόνιας, Ιταλία) διέταξε την παράδοση του εκζητουμένου στη δικαστική αρχή έκδοσης του εντάλματος.

17. Κατόπιν αναίρεσης που άσκησε ο Ο. Γ., το *Corte di cassazione* (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Ιταλία) αναίρεσε, στις 16 Σεπτεμβρίου 2020, την απόφαση του εφετείου, στο οποίο ανέπεμψε την υπόθεση, καλώντας το να εξετάσει εάν συνέτρεχαν λόγοι να υποβληθεί ερώτημα συνταγματικότητας στο *Corte costituzionale* (Συνταγματικό Δικαστήριο).

18. Το εφετείο υπέβαλε στο *Corte costituzionale* (Συνταγματικό Δικαστήριο) το ερώτημα εάν το άρθρο 18-bis, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου 69 του 2005 είναι σύμφωνο με τα άρθρα 2, 3, 11, 27, παράγραφος 3, και 117, παράγραφος 1, του ιταλικού Συντάγματος.

⁸ Σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, τόσο το άρθρο αυτό όσο και το άρθρο που παρατίθεται στο προηγούμενο σημείο τροποποιήθηκαν με το νομοθετικό διάταγμα 10, της 2ας Φεβρουαρίου 2021, και αφορούν πλέον εξίσου τους Ιταλούς υπηκόους και τους υπηκόους άλλων κρατών μελών, απαιτώντας ως προς τους τελευταίους περίοδο πραγματικής κατοικίας τουλάχιστον πέντε ετών. Ωστόσο, η ρύθμιση που, εν προκειμένω, έχει κατά χρόνον εφαρμογή είναι εκείνη που ίσχυε προηγουμένως (σημείο 4, πρώτο εδάφιο, της απόφασης περί παραπομπής).

⁹ Καταδικάστηκε για τα αδικήματα της φοροδιαφυγής και της υπεξαίρεσης ποσών που προορίζονταν για την καταβολή του φόρου εισοδήματος και του ΦΠΑ, τα οποία διέπραξε από τον Σεπτέμβριο του 2003 έως τον Απρίλιο του 2004 υπό την ιδιότητα του διαχειριστή εταιρίας περιορισμένης ευθύνης.

¹⁰ Το *Corte costituzionale* (Συνταγματικό Δικαστήριο) αναφέρει ότι «δεν είναι αρμόδιο να εκτιμήσει κατά πόσον οι δεσμοί αυτοί μπορούν να θεωρηθούν σταθεροί και πραγματικοί, ούτε κατά πόσον η παραμονή του ενδιαφερομένου στο εθνικό έδαφος μπορεί να θεωρηθεί νόμιμη, εκτιμήσεις ως προς τις οποίες αποκλειστικά αρμόδιο είναι το δικαστήριο της κύριας δίκης» (σημείο 5 της απόφασης περί παραπομπής).

19. Οι αμφιβολίες του εφετείου ερείδονταν κατ' ουσίαν στο γεγονός ότι, σύμφωνα με τη διάταξη που ενσωματώνει στο ιταλικό δίκαιο τον λόγο προαιρετικής μη εκτέλεσης που προβλέπει το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαϊσίου 2002/584:

- η δυνατότητα μη εκτέλεσης του ΕΕΣ περιορίζεται στους Ιταλούς υπηκόους και τους υπηκόους άλλων κρατών μελών της Ένωσης, εφόσον οι τελευταίοι κατοικούν ή διαμένουν νόμιμα και πραγματικά στο ιταλικό έδαφος. Εξαιρούνται, συνεπώς, οι υπήκοοι τρίτων χωρών, οι οποίοι δεν δύνανται να εκτίσουν στην Ιταλία την ποινή που τους επιβλήθηκε στο κράτος έκδοσης ακόμη και αν κατοικούν ή διαμένουν νόμιμα και πραγματικά στο ιταλικό έδαφος και έχουν αναπτύξει σημαντικούς και σταθερούς δεσμούς σε αυτό·
- η εξαίρεση αυτή ενδέχεται να μη συνάδει με το δικαίωμα σεβασμού της προσωπικής και οικογενειακής ζωής του εκζητούμενου, όταν ο τελευταίος διατηρεί ισχυρούς κοινωνικούς και οικογενειακούς δεσμούς στην Ιταλία, καθώς και με την «αναμορφωτική λειτουργία της ποινής».

20. Το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο), επισημαίνοντας ότι η πτυχή αυτή του άρθρου 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαϊσίου 2002/584 δεν έχει ακόμη εξετασθεί από το Δικαστήριο¹¹, του υποβάλλει τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 4, σημείο 6, της [απόφασης-πλαϊσίου 2002/584], ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 1, παράγραφος 3, της εν λόγω απόφασης-πλαϊσίου και του άρθρου 7 του Χάρτη [...], αντιτίθεται σε ρύθμιση, όπως η ιταλική, η οποία –στο πλαίσιο διαδικασίας [ΕΕΣ] εκδοθέντος με σκοπό την εκτέλεση στερητικής της ελευθερίας ποινής ή μέτρου ασφαλείας– εμποδίζει, κατά τρόπο απόλυτο και αυτόματο, τις δικαστικές αρχές εκτέλεσης να αρνηθούν την παράδοση υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν ή κατοικούν στο κράτος εκτέλεσης, ανεξαρτήτως των δεσμών τους με αυτό;
- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, βάσει ποιων κριτηρίων και προϋποθέσεων πρέπει οι εν λόγω δεσμοί να θεωρηθούν τόσο σημαντικοί ώστε να υποχρεωθεί η δικαστική αρχή εκτέλεσης να αρνηθεί την παράδοση;»

III. Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

21. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Νοεμβρίου 2021. Αποφασίστηκε η κατά προτεραιότητα εκδίκασή της.

22. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν η Αυστριακή, η Ουγγρική και η Ιταλική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

23. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 11ης Οκτωβρίου 2022 παρέστησαν μόνον η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή.

¹¹ Σημείο 7, δεύτερο εδάφιο, της απόφασης περί παραπομπής.

IV. Ανάλυση

A. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

24. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα ζητείται κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί εάν συνάδει προς το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλασιού 2002/584, υπό το πρίσμα του άρθρου της 1, παράγραφος 3, και του άρθρου 7 του Χάρτη, ο ιταλικός νόμος ο οποίος δεν επιτρέπει σε υπήκοο τρίτης χώρας που έχει καταδικαστεί στο κράτος έκδοσης του ΕΕΣ (Ρουμανία) σε στερητική της ελευθερίας ποινή να εκτίσει την ποινή του στο κράτος εκτέλεσης (Ιταλία) όπου φαίνεται¹² να κατοικεί νόμιμα και μόνιμα.

25. Σύμφωνα με το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλασιού 2002/584, η δικαστική αρχή δύναται να αρνηθεί την εκτέλεση ΕΕΣ που έχει εκδοθεί με σκοπό την εκτέλεση στερητικής της ελευθερίας ποινής ή στερητικού της ελευθερίας μέτρου ασφαλείας εφόσον συντρέχουν σωρευτικά οι ακόλουθες δύο προϋποθέσεις:

- το εκζητούμενο πρόσωπο είναι υπήκοος ή κάτοικος του κράτους μέλους εκτέλεσης ή διαμένει σε αυτό·
- το κράτος εκτέλεσης δεσμεύεται να εκτελέσει το ίδιο την εν λόγω ποινή ή μέτρο ασφαλείας σύμφωνα με το εθνικό δίκαιό του.

26. Κατά τη μεταφορά του λόγου αυτού προαιρετικής μη εκτέλεσης στην εσωτερική έννομη τάξη, ο Ιταλός νομοθέτης εισήγαγε δύο διαφοροποιήσεις:

- αφενός, προσέθεσε στην ιδιότητα του (Ιταλού) *υπηκόου* αυτήν του *υπηκόου άλλου κράτους μέλους* της Ένωσης¹³. Διεύρυνε κατ' αυτόν τον τρόπο τον κύκλο προσώπων που μπορούν να επωφεληθούν της μη παράδοσης στο κράτος έκδοσης του ΕΕΣ με αντάλλαγμα την έκτιση της ποινής τους στην Ιταλία, υπό τον όρο ότι τα πρόσωπα αυτά κατοικούν ή διαμένουν νόμιμα και μόνιμα στο ιταλικό έδαφος·
- αφετέρου, απέκλεισε από τη δυνατότητα αυτή τους *υπηκόους τρίτων χωρών*. Περιορίσε, ως εκ τούτου, την προϋπόθεση της *κατοικίας ή διαμονής* στο κράτος μέλος εκτέλεσης που προβλέπεται στο άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλασιού 2002/584. Τούτο σημαίνει ότι οι υπήκοοι τρίτων χωρών, ακόμη και αν κατοικούν ή διαμένουν στο ιταλικό έδαφος, θα παραδίδονται σε κάθε περίπτωση (εφόσον πληρούνται οι λοιπές απαιτούμενες προϋποθέσεις) στο κράτος έκδοσης του ΕΕΣ.

27. Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, κρίνω σκόπιμο να εξεταστούν: α) το περιθώριο εκτίμησης που διαθέτουν τα κράτη κατά την εφαρμογή του άρθρου 4 της απόφασης-πλασιού 2002/584· β) η ερμηνεία του ίδιου

¹² Βλ. την επιφύλαξη του αιτούντος δικαστηρίου ως προς το σημείο αυτό, η οποία παρατίθεται στην υποσημείωση 10.

¹³ Το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο), με την απόφαση αριθ. 227 του 2010 (IT:COST:2010:227), και «βάσει, ιδίως, των αποφάσεων Kozłowski (απόφαση της 17ης Ιουλίου 2008, C-66/08, EU:C:2008:437· στο εξής: απόφαση Kozłowski) και Wolsenburg (απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2009, C-123/08, EU:C:2009:616· στο εξής: απόφαση Wolsenburg)», έκρινε αντισυνταγματική «την ιταλική ρύθμιση περί μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο της απόφασης-πλασιού [...] κατά το μέρος που δεν προέβλεπε δυνατότητα άρνησης παράδοσης -πλην του Ιταλού υπηκόου- υπηκόου άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος κατοικεί ή διαμένει νόμιμα και πραγματικά στο ιταλικό έδαφος, με σκοπό την εκτέλεση της ποινής [...] στην Ιταλία» (σημείο 8.2.4 της απόφασης περί παραπομπής).

αυτού άρθρου υπό το πρίσμα του δικαιώματος ίσης μεταχείρισης· και γ) ο αντίκτυπος που θα μπορούσαν να έχουν στην απάντηση άλλα θεμελιώδη δικαιώματα που προστατεύονται με τον Χάρτη.

1. Το περιθώριο εκτίμησης των κρατών κατά την ενσωμάτωση του άρθρου 4 της απόφασης-πλαίσιο 2002/584 στο εθνικό δίκαιο

28. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, τα κράτη μέλη διαθέτουν, κατά την εφαρμογή του άρθρου 4 της απόφασης-πλαίσιο 2002/584, και ιδίως του σημείου του 6, «ορισμένο περιθώριο εκτίμησης»¹⁴. Ωστόσο, το περιθώριο αυτό εκτίμησης δεν περιλαμβάνει τη δυνατότητα διεύρυνσης των περιπτώσεων άρνησης εκτέλεσης, όπως αυτές εξαντλητικώς καθορίζονται¹⁵ στην απόφαση-πλαίσιο 2002/584¹⁶.

29. Σύμφωνα με την ίδια αυτή νομολογία, η εκτέλεση του ΕΕΣ αποτελεί τον κανόνα, ενώ η άρνηση εκτέλεσής του θεωρείται εξαίρεση η οποία πρέπει να ερμηνεύεται στενά¹⁷.

30. Ουδόλως κωλύονται τα κράτη μέλη να επιλέξουν να περιορίσουν τη δυνατότητα που τους παρέχει το άρθρο 4 της απόφασης-πλαίσιο 2002/584 ή να μην κάνουν χρήση της. Καθόσον πρόκειται για λόγους προαιρετικής μη εκτέλεσης, κάθε κράτος μέλος είναι ελεύθερο να αποφασίσει πότε δεν θα τους εφαρμόζει: στην περίπτωση αυτή, οι εθνικές δικαστικές αρχές εκτέλεσης *δεν μπορούν να αρνηθούν να παραδώσουν πρόσωπο εκζητούμενο βάσει ΕΕΣ*¹⁸.

31. Στην πραγματικότητα, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, η απόφαση των κρατών μελών, την οποία επιτρέπει η απόφαση-πλαίσιο 2002/584, να μην κάνουν χρήση του λόγου αυτού μη εκτέλεσης «[...] απλώς ενισχύει το σύστημα παραδόσεως που θεσπίζει η εν λόγω απόφαση-πλαίσιο υπέρ ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης»¹⁹.

32. Ο λόγος είναι ότι «τέτοιου είδους νομοθετική ρύθμιση, περιορίζοντας τις καταστάσεις όπου η δικαστική αρχή εκτέλεσεως μπορεί να αρνηθεί την εκτέλεση [ΕΕΣ], απλώς διευκολύνει την παράδοση των εκζητούμενων, σύμφωνα με την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισεως, που καθιερώνει το άρθρο 1, παράγραφος 2, της αποφάσεως-πλαίσιο 2002/584, η οποία αποτελεί τον ουσιαστικό κανόνα που θεσπίζει η εν λόγω απόφαση-πλαίσιο»²⁰.

33. Ωστόσο, η ελευθερία επιλογής του εθνικού νομοθέτη δεν είναι απεριόριστη. Πολλοί λόγοι συνηγορούν υπέρ της άποψης αυτής.

¹⁴ Απόφαση Wolzenburg (σκέψη 61). Στο ίδιο πνεύμα, αποφάσεις της 29ης Απριλίου 2021, X (Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης – Non bis in idem) (C-665/20 PPU, EU:C:2021:339, σκέψη 41), και της 13ης Δεκεμβρίου 2018, Sut (C-514/17, EU:C:2018:1016· στο εξής: απόφαση Sut, σκέψη 42).

¹⁵ Βλ., γενικώς, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Minister for Justice and Equality (Πλημμέλειες του δικαστικού συστήματος) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, σκέψη 41).

¹⁶ Χωρίς τούτο να σημαίνει ότι οι αρχές της αμοιβαίας αναγνώρισης και εμπιστοσύνης μεταξύ κρατών μελών, πραγματικός «ακρογωνιαίος λίθος» της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, δεν μπορούν να περισταλούν «σε εξαιρετικές περιπτώσεις», όπως αυτές των υποθέσεων που οδήγησαν, μεταξύ άλλων, στην απόφαση της 5ης Απριλίου 2016, Aranyosi και Căldăraru (C-404/15 και C-659/15 PPU, EU:C:2016:198).

¹⁷ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2020, Openbaar Ministerie (Ανεξαρτησία της δικαστικής αρχής έκδοσης του εντάλματος) (C-354/20 PPU και C-412/20 PPU, EU:C:2020:1033, σκέψη 37 και μνημονευόμενη νομολογία).

¹⁸ Απόφαση Wolzenburg (σκέψη 58).

¹⁹ Απόφαση Wolzenburg (σκέψη 58).

²⁰ Απόφαση Wolzenburg (σκέψη 59). Η υπογράμμιση δική μου. Υπό την ίδια έννοια, απόφαση Sut (σκέψεις 43 και 44).

34. Πρώτον, η απόφαση-πλαίσιο 2002/584 δεν έχει ως αποτέλεσμα την τροποποίηση «της υποχρέωσης σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών νομικών αρχών, όπως διατυπώνονται στο άρθρο 6 [ΣΕΕ]»²¹. Ως εκ τούτου, και καθ' ο μέρος ενδιαφέρει εν προκειμένω, το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαισίου 2002/584 δεν επιτρέπει τρόπους μεταφοράς από τα κράτη μέλη οι οποίοι θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων ή παραβίαση των αρχών του άρθρου 6 της ΣΕΕ.

35. Δεύτερον, το περιθώριο εκτίμησης που διαθέτουν τα κράτη μέλη κατά τη μεταφορά του εν λόγω άρθρου 4, σημείο 6, στο εθνικό δίκαιο περιορίζεται όχι μόνον από το γράμμα του άρθρου, αλλά και από τον σκοπό που αυτό εξυπηρετεί εντός του συστήματος της απόφασης-πλαισίου 2002/584 καθώς και από το γενικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η τελευταία, ήτοι από το σύνολο του δικαίου της Ένωσης.

36. Από την άποψη αυτή, συμφωνώ με την Επιτροπή ότι ούτε το γράμμα του άρθρου 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαισίου 2002/584 ούτε ο σκοπός που αυτό επιδιώκει ή το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται μπορούν να δικαιολογήσουν τη λύση που υιοθέτησε ο Ιταλός νομοθέτης²².

37. Όσον αφορά το *γράμμα* του, το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαισίου 2002/584 δεν αποδίδει σημασία σε καμία άλλη ιθαγένεια πέραν αυτής του κράτους μέλους εκτέλεσης. Προβλέπει μόνον ότι το εκζητούμενο πρόσωπο πρέπει να είναι υπήκοος του εν λόγω κράτους.

38. Συνεπώς, άλλη ιθαγένεια πέραν αυτής του κράτους μέλους εκτέλεσης δεν ασκεί επιρροή και αντικαθίσταται από την κατηγορία «κατοικία» (ή διαμονή). Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαισίου 2002/584 καθορίζεται, όσον αφορά τους υπηκόους οποιουδήποτε άλλου κράτους πέραν του κράτους εκτέλεσης, με βάση την έννοια της κατοικίας (ή της διαμονής).

39. Όσον αφορά τον *σκοπό* του άρθρου 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαισίου 2002/584, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι αυτός συνίσταται «μεταξύ άλλων, στο να μπορεί η δικαστική αρχή εκτέλεσης να μεριμνήσει ιδιαίτερα ώστε να αυξηθούν οι πιθανότητες κοινωνικής επανένταξης του εκζητουμένου μετά την έκτιση της ποινής του»²³.

40. Για την επίτευξη του σκοπού της επανένταξης, η ιθαγένεια του εκζητούμενου προσώπου δεν είναι αφ' εαυτής κρίσιμη: αυτό που επιδιώκει το άρθρο είναι όποιος κατοικεί ή διαμένει²⁴ στο κράτος μέλος εκτέλεσης να μπορεί να επωφεληθεί της δυνατότητας αυτής.

41. Όσον αφορά το *κανονιστικό πλαίσιο* εντός του οποίου πρέπει να ερμηνεύεται το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαισίου 2002/584, είναι σκόπιμο να γίνει αναφορά στην απόφαση-πλαίσιο 2008/909, σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση αποφάσεων σε ποινικές

²¹ Άρθρο 1, παράγραφος 3, της απόφασης-πλαισίου 2002/584.

²² Λύση που, όπως δήλωσε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, δεν υιοθετήθηκε από τη «συντριπτική πλειονότητα» των κρατών, τα οποία επέλεξαν να κάνουν χρήση της δυνατότητας που προβλέπεται στο άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαισίου 2002/584 χωρίς πρόσθετους όρους και προϋποθέσεις.

²³ Απόφαση Kozłowski (σκέψη 45).

²⁴ Κατοικεί *πράγματι*, για την ακρίβεια, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου στην οποία στηρίζεται η απόφαση Wolzenburg.

υποθέσεις. Στο πεδίο εφαρμογής της εμπίπτουν αλλοδαποί κάθε ιθαγένειας οι οποίοι, εφόσον διατηρούν ορισμένους δεσμούς με το κράτος εκτέλεσης²⁵, μπορούν να επωφεληθούν του σκοπού της επανένταξης που είναι εγγενής στην έκτιση στερητικών της ελευθερίας ποινών.

42. Σύμφωνα με το άρθρο 25 της απόφασης-πλαίσιο 2008/909, η τελευταία εφαρμόζεται κατ' αναλογίαν, στο μέτρο που συνάδει με την απόφαση-πλαίσιο 2002/584, στην εκτέλεση ποινών δυνάμει του άρθρου 4, σημείο 6, της τελευταίας²⁶.

43. Επομένως, όλα συνηγορούν υπέρ του ότι ο νομοθέτης της Ένωσης, με γνώμονα την επανένταξη η οποία, ως σκοπός, είναι εγγενής στην έκτιση της ποινής²⁷, θέσπισε το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαίσιο 2002/584 ως μέσο για την επίτευξη του σκοπού αυτού όταν συντρέχουν οι προαναφερθείσες ιδιαίτερες περιστάσεις, χωρίς ο παράγων «ιθαγένεια» (πλην εκείνης του ίδιου του κράτους εκτέλεσης) να ασκεί επιρροή.

2. Το άρθρο 4 της απόφασης-πλαίσιο 2002/584 και η αρχή της ισότητας

44. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, λόγω των ανωτέρω, οι υπήκοοι του κράτους μέλους εκτέλεσης και οι υπήκοοι άλλων κρατών μελών που κατοικούν ή διαμένουν στο κράτος αυτό και έχουν ενταχθεί στην κοινωνία του δεν πρέπει, κατ' αρχήν, να αντιμετωπίζονται διαφορετικά²⁸.

45. Το ζήτημα που τίθεται εν προκειμένω είναι εάν κανόνας που ισχύει για τους υπηκόους των κρατών μελών πρέπει να ισχύει και για τους υπηκόους τρίτων χωρών όσον αφορά την άρνηση εκτέλεσης ΕΕΣ.

46. Κατά τη γνώμη μου, ουδέν κώλυμα υφίσταται προς τούτο.

47. Ασφαλώς, το νομικό καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών δεν είναι αναγκαίο να εξισώνεται γενικώς με αυτό των υπηκόων των κρατών μελών²⁹. Ωστόσο, δεν νοείται διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των πρώτων και των δεύτερων όταν το ίδιο το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης προβλέπει, ρητώς ή σιωπηρώς, ενιαίο καθεστώς για αμφότερες τις κατηγορίες. Στην περίπτωση αυτή, εφαρμογή έχει η αρχή της ισότητας έναντι του νόμου που διακηρύσσεται στο άρθρο 20 του Χάρτη.

²⁵ Κατά την αιτιολογική σκέψη 9 της απόφασης-πλαίσιο 2008/909, «[π]ροκειμένου να βεβαιωθεί ότι η εκτέλεση της ποινής από το κράτος εκτέλεσης θα εξυπηρετήσει τον σκοπό της κοινωνικής επανένταξης, η αρμόδια αρχή του κράτους έκδοσης λαμβάνει υπόψη στοιχεία όπως, για παράδειγμα, ο δεσμός του ενδιαφερομένου με το κράτος εκτέλεσης, εάν το θεωρεί ως έδρα των οικογενειακών, γλωσσικών, πολιτιστικών, κοινωνικών ή οικονομικών και άλλων δεσμών με το κράτος εκτέλεσης». Η υπογράμμιση δική μου.

²⁶ Σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο (σημείο 8.4 της απόφασης περί παραπομπής), άλλες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης αναφέρονται στην προστασία του συμφέροντος των υπηκόων τρίτων χωρών να μην απελαθούν από το κράτος μέλος στο οποίο κατοικούν πράγματι. Αναφορά σε αυτές γίνεται στην αιτιολογική σκέψη 16 της απόφασης-πλαίσιο 2008/909: «[η] παρούσα απόφαση-πλαίσιο θα πρέπει να εφαρμόζεται σύμφωνα με το ισχύον κοινοτικό δίκαιο, ιδίως τις οδηγίες [...] 2003/86/ΕΚ [οικογενειακή επανένωση] [...] και 2003/109/ΕΚ [καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών που είναι επί μακρόν διαμένοντες]».

²⁷ Το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) μνημονεύει, στο σημείο 8.5 της απόφασης περί παραπομπής, τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) σχετικά με τη λειτουργία της ποινής ως μέσου κοινωνικής επανένταξης.

²⁸ Απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2012, Lopes Da Silva Jorge (C-42/11, EU:C:2012:517, σκέψη 40). Συναφώς, υπενθύμισα ανωτέρω ότι το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) έκρινε αντισυνταγματικό τον ιταλικό νόμο ο οποίος επεφύλασσε τη δυνατότητα άρνησης παράδοσης βάσει του άρθρου 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαίσιο 2002/584 μόνο στους Ιταλούς υπηκόους.

²⁹ Το άρθρο 18 ΣΛΕΕ, το οποίο απαγορεύει κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας, «δεν προορίζεται να έχει εφαρμογή σε περιπτώσεις ενδεχόμενης διαφορετικής μεταχείρισης μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών και των υπηκόων τρίτων κρατών». Απόφαση της 2ας Απριλίου 2020, Ruska Federacija (C-897/19 PPU, EU:C:2020:262, σκέψη 40).

48. Λόγω του απαραβίαστου της υποχρέωσης σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των αρχών που κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 ΣΕΕ, το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαisiού 2002/584 δεν μπορεί, κατ' επιταγήν του άρθρου της 1, παράγραφος 3, να επιτρέπει τρόπους μεταφοράς από τα κράτη μέλη ικανούς να οδηγήσουν σε παραβίαση του Χάρτη ή των θεμελιωδών αρχών της Ένωσης.

49. Μεταξύ των αρχών αυτών περιλαμβάνεται η αρχή της ισότητας, η οποία κατοχυρώνεται στα άρθρα 2 ΣΕΕ και 20 του Χάρτη. Και τα δύο αυτά άρθρα παρέχουν εν προκειμένω ένα αρκούντως ισχυρό κριτήριο εκτίμησης ώστε να μπορεί να γίνει δεκτό ότι η μεταφορά του άρθρου 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαisiού 2002/584 στο ιταλικό δίκαιο δεν έγινε συμφώνως προς αυτά.

50. Ειδικότερα, όσον αφορά την αρχή της ισότητας έναντι του νόμου, αυτή πρέπει να εφαρμοστεί υπό την έννοια που προτείνω, δεδομένου ότι το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαisiού 2002/584 δεν αποδίδει σημασία στο κριτήριο της ιθαγένειας, το οποίο αντικαθίσταται από αυτό της κατοικίας (ή διαμονής), με μόνη εξαίρεση τους υπηκόους του κράτους μέλους εκτέλεσης.

51. Ως εκ τούτου, στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαisiού 2002/584 εμπίπτουν όσοι, όταν δεν έχουν την ιθαγένεια του κράτους μέλους εκτέλεσης, διαμένουν ή κατοικούν σε αυτό³⁰. Ο νόμος έναντι του οποίου οι υπήκοοι τρίτων χωρών έχουν δικαίωμα ίσης μεταχείρισης δεν παρέχει, συνεπώς, έρεισμα για διαφορετική μεταχείρισή τους σε σχέση με τους υπηκόους των κρατών μελών της Ένωσης.

52. Επομένως, το περιθώριο εκτίμησης κατά τη μεταφορά του εν λόγω άρθρου του δικαίου της Ένωσης στο εθνικό δίκαιο δεν μπορεί να οδηγήσει σε κανονιστικό καθεστώς που αντιμετωπίζει τους υπηκόους τρίτων χωρών δυσμενέστερα από τους υπηκόους κράτους μέλους. Όπως επισήμανε η Επιτροπή, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού του άρθρου 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαisiού 2002/584, η κατάσταση του υπηκόου τρίτης χώρας που κατοικεί πράγματι στο κράτος εκτέλεσης είναι συγκρίσιμη με εκείνη του υπηκόου κράτους μέλους.

53. Συναφώς, η μόνιμη και πραγματική κατοικία υπηκόου τρίτης χώρας συνεπάγεται, κατ' αρχήν, ότι ο βαθμός ένταξής του στη χώρα στην οποία διαμένει είναι ισοδύναμος με εκείνον των υπηκόων της τελευταίας. Ένας τέτοιος δεσμός με το κράτος μέλος εκτέλεσης θα μπορούσε να διευκολύνει την κοινωνική επανένταξη του εκζητούμενου μετά την έκτιση στο κράτος αυτό της επιβληθείσας στερητικής της ελευθερίας ποινής³¹.

³⁰ Απόφαση Kozłowski (σκέψη 34), στην οποία αναφέρθηκε και ο γενικός εισαγγελέας P. Mengozzi με τις προτάσεις του στην υπόθεση Lopes Da Silva Jorge (C-42/11, EU:C:2012:151). Υπενθύμισε ότι, κατά το Δικαστήριο, «[...] το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, σημείο 6, της αποφάσεως-πλαisiού 2002/584 δεν έχει την έννοια ότι το κράτος μέλος εκτελέσεως μπορεί, κατ' επιλογήν του, να περιλάβει σε αυτό είτε τους υπηκόους του είτε τους υπηκόους άλλων κρατών μελών που διαμένουν ή κατοικούν στο έδαφός του είτε και τις δύο κατηγορίες μαζί. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε, στη σκέψη 34 της [...] απόφασης Kozłowski, “ότι, κατά το άρθρο 4, σημείο 6, της αποφάσεως-πλαisiού [2002/584], το πεδίο εφαρμογής αυτού του λόγου προαιρετικής μη εκτελέσεως περιορίζεται στα πρόσωπα τα οποία “διαμένουν” ή “κατοικούν” στο κράτος μέλος εκτελέσεως, αλλά δεν είναι υπήκοοι του”».

³¹ Κατ' αυτόν τον τρόπο αποτρέπεται το ενδεχόμενο ατιμωρησίας. Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας P. Mengozzi με τις προτάσεις του στην υπόθεση Lopes Da Silva Jorge (C-42/11, EU:C:2012:151), «[...] από την ερμηνεία του άρθρου 4, σημείο 6, της αποφάσεως-πλαisiού 2002/584 που προτείνω δεν τίθεται θέμα κατοχύρωσης της ατιμωρησίας του εκζητούμενου ούτε αμφισβήτησης της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, εφόσον το κράτος εκτελέσεως μπορεί να αρνηθεί την εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης μόνον υπό τη ρητή προϋπόθεση ότι δεσμεύεται να εκτελέσει την ποινή στο έδαφός του, χωρίς να αμφισβητείται, σε καμία περίπτωση, η απόφαση που απαγγέλλει την ποινή. Υπό την έννοια αυτή, η λογική της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων εξακολουθεί να ισχύει πλήρως, ακόμη και στην περίπτωση που ο εκζητούμενος εκτίσει την ποινή του στο κράτος μέλος εκτελέσεως και όχι στο κράτος μέλος που ζητεί την έκδοσή» (σημείο 39).

3. Ο αντίκτυπος άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων που προστατεύονται από τον Χάρτη στην εφαρμογή του άρθρου 4 της απόφασης-πλαισίου 2002/584

54. Κατά τη γνώμη μου, τα ανωτέρω αρκούν για να γίνει δεκτό ότι ο επίμαχος εθνικός κανόνας είναι ασυμβίβαστος με το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαισίου 2002/584. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι δεν είναι αναγκαίο να εξεταστεί ο (περαιτέρω) αντίκτυπος άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων του Χάρτη στην ερμηνεία του εν λόγω άρθρου.

55. Μεταξύ των δικαιωμάτων αυτών περιλαμβάνονται εκείνα που κατοχυρώνονται στο άρθρο 7 του Χάρτη (σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής), το οποίο επικαλείται το αιτούν δικαστήριο, και στο άρθρο 24, παράγραφος 3, του Χάρτη (δικαίωμα του παιδιού να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απ' ευθείας επαφές με τους δύο γονείς του), το οποίο επικαλείται η Επιτροπή³².

56. Όπως είναι λογικό, τα δικαιώματα αυτά δεν μπορούν να αντιταχθούν στην έκτιση ποινής στερητικής της ελευθερίας. Εντούτοις, θα μπορούσαν να αντιταχθούν στην έκτισή της σε ορισμένο κράτος μέλος (αυτό της έκδοσης του ΕΕΣ) αντί άλλου (αυτού της εκτέλεσης του ΕΕΣ), όταν πρόκειται περί προσώπου που κατοικεί ή διαμένει στο τελευταίο κράτος όπου και διατηρεί οικογενειακούς δεσμούς.

57. Η δυνατότητα αυτή λειτουργεί υπέρ του δικαιώματος του εκζητούμενου προσώπου να διατηρήσει ένα ελάχιστο επίπεδο οικογενειακών σχέσεων συμβατό με την παραμονή του σε σφρονιστικό κατάστημα. Οι σχέσεις αυτές είναι ευκολότερο να διατηρηθούν εκεί όπου βρίσκεται το κέντρο των ζωτικών συμφερόντων του, ήτοι, στο κράτος της πραγματικής κατοικίας του.

B. Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

58. Για την περίπτωση που, όπως προτείνω, το Δικαστήριο δώσει καταφατική απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) διερωτάται «βάσει ποιων κριτηρίων και προϋποθέσεων πρέπει οι εν λόγω δεσμοί [του υπηκόου τρίτης χώρας με το κράτος εκτέλεσης] να θεωρηθούν τόσο σημαντικοί ώστε να υποχρεωθεί η δικαστική αρχή εκτέλεσης να αρνηθεί την παράδοση».

59. Η διατύπωση του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος επιβάλλει, κατά τη γνώμη μου, δύο προκαταρκτικές παρατηρήσεις σχετικά με τις προϋποθέσεις για τη μη εκτέλεση του ΕΕΣ και την υποτιθέμενη «υποχρέωση» άρνησης της παράδοσης.

1. Οι προϋποθέσεις για τη μη εκτέλεση του ΕΕΣ

60. Το εξεταζόμενο προδικαστικό ερώτημα αφορά μία μόνον από τις δύο προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαισίου 2002/584 για την ενδεχόμενη άρνηση παράδοσης του εκζητούμενου προσώπου.

³² Κατά το αιτούν δικαστήριο, το εκζητούμενο πρόσωπο είναι γονέας ανηλίκου τέκνου (σημείο 5, πέμπτο εδάφιο, της απόφασης περί παραπομπής).

61. Το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαisiού 2002/584 αναφέρεται πρωτίστως στις συνθήκες (ιθαγένεια του κράτους εκτέλεσης, κατοικία ή διαμονή) που αποδεικνύουν την ύπαρξη δεσμών του εκζητούμενου προσώπου με το κράτος μέλος εκτέλεσης. Οι δεσμοί αυτοί πρέπει να είναι τέτοιοι ώστε να συμβάλλουν στην κοινωνική επανένταξη του εκζητουμένου μετά την έκτιση της επιβληθείσας ποινής³³.

62. Ωστόσο, το υπό εξέταση άρθρο θέτει μία ακόμη απαρέγκλιτη προϋπόθεση: τη δέσμευση του κράτους μέλους εκτέλεσης³⁴ ότι η στερητική της ελευθερίας ποινή που αποτελεί τη βάση του ΕΕΣ θα εκτιθεί σε αυτό. Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο λαμβάνει ως δεδομένη την πλήρωση της προϋπόθεσης αυτής και, ως εκ τούτου, επικεντρώνεται αποκλειστικά σε αυτήν που αφορά τη σχέση του εκζητουμένου με το κράτος μέλος εκτέλεσης.

2. Υφίσταται υποχρέωση άρνησης παράδοσης;

63. Καίτοι το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται σε «υποχρέωση» άρνησης παράδοσης όταν οι διαπιστούμενοι δεσμοί είναι αρκούντως σημαντικοί, εντούτοις, το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαisiού 2002/584 ουδόλως προβλέπει τέτοια υποχρέωση. Προβλέπει απλώς ότι η δικαστική αρχή «μπορεί» να αρνηθεί την εκτέλεση του ΕΕΣ εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου.

64. Όπως ακριβώς η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, η οποία αποτελεί τη βάση του συστήματος της απόφασης-πλαisiού 2002/584, δεν συνεπάγεται απόλυτη υποχρέωση εκτέλεσης του ΕΕΣ³⁵, έτσι και η δικαστική αρχή εκτέλεσης, εφόσον ο επίμαχος εν προκειμένω λόγος προαιρετικής μη εκτέλεσης έχει ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο, πρέπει να διαθέτει περιθώριο εκτίμησης όσον αφορά το κατά πόσον πρέπει να αρνηθεί να εκτελέσει το ΕΕΣ ή όχι³⁶.

65. Σύμφωνα με το Δικαστήριο:

- «[...] ρύθμιση κράτους μέλους η οποία θέτει σε εφαρμογή το άρθρο 4, σημείο 6, της αποφάσεως-πλαisiού 2002/584, προβλέποντας ότι οι δικαστικές αρχές του κράτους αυτού είναι σε κάθε περίπτωση υποχρεωμένες να αρνηθούν την εκτέλεση ΕΕΣ εάν ο [εκζητούμενος] είναι κάτοικος του εν λόγω κράτους μέλους, χωρίς οι αρχές αυτές να διαθέτουν οποιοδήποτε περιθώριο εκτιμήσεως [...], δεν μπορεί να θεωρηθεί σύμφωνη προς την εν λόγω απόφαση-πλαίσιο»³⁷.
- «[...] όταν ένα κράτος μέλος έχει επιλέξει να μεταφέρει τη διάταξη αυτή [το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαisiού 2002/584] στο εσωτερικό δίκαιο, η δικαστική αρχή εκτελέσεως πρέπει τουλάχιστον να διαθέτει περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά το κατά πόσον πρέπει να αρνηθεί να εκτελέσει το ΕΕΣ ή όχι. Συναφώς, η εν λόγω αρχή πρέπει να μπορεί να λάβει υπόψη τον σκοπό που επιδιώκεται με τον λόγο προαιρετικής μη εκτελέσεως που προβλέπει η διάταξη αυτή, ο οποίος, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, συνίσταται στην παροχή στη δικαστική αρχή εκτελέσεως της δυνατότητας να μεριμνήσει ιδιαίτερα ώστε να αυξηθούν οι

³³ Βλ., γενικώς, απόφαση της 29ης Ιουνίου 2017, Popławski (C-579/15, EU:C:2017:503· στο εξής: απόφαση Popławski, σκέψη 21).

³⁴ Δέσμευση που, όπως υπογραμμίζει το Δικαστήριο, πρέπει να είναι «πραγματική». Βλ. απόφαση Sut, σκέψη 35.

³⁵ Απόφαση Sut (σκέψη 30).

³⁶ Απόφαση Popławski (σκέψη 21).

³⁷ Απόφαση Popławski (σκέψη 23).

πιθανότητες κοινωνικής επανεντάξεως του [εκζητούμενου] μετά την έκτιση της ποινής στην οποία αυτός έχει καταδικασθεί»³⁸.

66. Δεν αρκεί, συνεπώς, η δικαστική αρχή εκτέλεσης να ελέγξει εάν συντρέχουν οι δύο προϋποθέσεις του άρθρου 4, σημείο 6, της απόφασης-πλασιού 2002/584. Πρέπει, επίσης, να εκτιμήσει κατά πόσον υφίσταται θεμιτό συμφέρον η ποινή που επιβλήθηκε στο κράτος μέλος έκδοσης να εκτιθεί στο κράτος μέλος εκτέλεσης³⁹.

67. Ως εκ τούτου, η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο αφορά τα κριτήρια βάσει των οποίων μπορεί να διαπιστωθεί εάν το εκζητούμενο πρόσωπο διατηρεί δεσμούς με το κράτος μέλος εκτέλεσης, πρέπει να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο τις ακόλουθες κατευθύνσεις:

- δεν υφίσταται αφηρημένη, εκ του νόμου, υποχρέωση άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ εκ του απλού γεγονότος ότι ο λόγος αυτός προαιρετικής μη εκτέλεσης έχει ενσωματωθεί στην εθνική έννομη τάξη·
- η δικαστική αρχή του κράτους εκτέλεσης οφείλει, σε κάθε περίπτωση, να αξιολογεί κατά πόσον υφίσταται θεμιτό συμφέρον η ποινή να εκτιθεί στο κράτος αυτό και όχι στο κράτος έκδοσης.

3. Οι δεσμοί του εκζητούμενου προσώπου με το κράτος εκτέλεσης

68. Ο λόγος προαιρετικής μη εκτέλεσης του άρθρου 4, σημείο 6, της απόφασης-πλασιού 2002/584 υπαγορεύθηκε από τη μέριμνα να αυξηθούν οι πιθανότητες κοινωνικής επανένταξης του εκζητούμενου μετά την έκτιση της επιβληθείσας ποινής. Επομένως, θεμιτώς το κράτος μέλος εκτέλεσης επιδιώκει τον σκοπό αυτό μόνο σε σχέση με πρόσωπα που έχουν επιδείξει ορισμένο βαθμό ένταξης στην κοινωνία του⁴⁰.

69. Κατά συνέπεια, τα κριτήρια ως προς τα οποία διερωτάται το αιτούν δικαστήριο πρέπει να επιτρέπουν να διαπιστωθεί επαρκές επίπεδο ένταξης ώστε οι πιθανότητες επανένταξης του εκζητούμενου προσώπου να είναι σημαντικά μεγαλύτερες στο κράτος μέλος εκτέλεσης από ό, τι στο κράτος μέλος έκδοσης.

70. Γίνεται, συνεπώς, καλύτερα κατανοητός ο λόγος για τον οποίον το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλασιού 2002/584 αναφέρεται, αφενός, στην ιθαγένεια του κράτους μέλους εκτέλεσης και, αφετέρου, χρησιμοποιεί αδιακρίτως τους όρους «διαμονή» και «κατοικία» στο εν λόγω κράτος:

- η ιθαγένεια του κράτους μέλους εκτέλεσης αποτελεί ένδειξη ότι ο εκζητούμενος είναι επαρκώς ενταγμένος σε αυτό⁴¹.
- δεδομένου ότι αυτό που πραγματικά έχει σημασία είναι ο βαθμός ένταξης στην κοινωνία του κράτους μέλους εκτέλεσης, ο νομοθέτης της Ένωσης, χρησιμοποιώντας εκφράσεις ενδεικτικές μιας πραγματικής περιστασης (κατοικία ή διαμονή), προβλέπει «περιπτώσεις που το πρόσωπο κατά του οποίου εκδόθηκε ΕΕΣ είτε έχει όντως την κατοικία του στο κράτος μέλος εκτέλεσης

³⁸ Απόφαση Popławski (σκέψη 21).

³⁹ Απόφαση Sut (σκέψη 36).

⁴⁰ Απόφαση Wolzenburg (σκέψη 67).

⁴¹ Απόφαση Wolzenburg (σκέψη 68).

είτε δημιούργησε με το κράτος αυτό, μετά από σταθερή διανομή ορισμένης διάρκειας εκεί, δεσμούς παρόμοιους με αυτούς που δημιουργεί ο κάτοικος»⁴².

71. Συγκεκριμένα, «[γ]ια να διαπιστωθεί αν σε μια συγκεκριμένη περίπτωση υφίστανται μεταξύ του εκζητούμενου και του κράτους μέλους εκτέλεσης δεσμοί που να οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το πρόσωπο αυτό “διαμένει” στο εν λόγω κράτος κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 6, της αποφάσεως-πλασιού, απαιτείται συνολική εκτίμηση διαφόρων αντικειμενικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν την περίπτωση του προσώπου αυτού, στα οποία καταλέγονται, μεταξύ άλλων, η διάρκεια, η φύση και οι συνθήκες παραμονής του εκζητούμενου, καθώς και οι οικογενειακοί και οικονομικοί δεσμοί του με το κράτος μέλος εκτέλεσης»⁴³.

72. Τα ίδια αυτά αντικειμενικά στοιχεία πρέπει, κατά μείζονα λόγο, να λαμβάνονται υπόψη όταν το εκζητούμενο πρόσωπο δεν διαμένει απλώς στο κράτος μέλος εκτέλεσης αλλά είναι και κάτοικός του.

73. Υπό την έννοια αυτή, συμφωνώ με την Επιτροπή ότι οι παράγοντες που απαριθμούνται στην αιτιολογική σκέψη 9 της απόφασης-πλασιού 2008/909, σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση αποφάσεων που επιβάλλουν ποινές στερητικές της ελευθερίας, μπορεί να είναι ενδεικτικοί: πρόκειται περί «οικογενειακών, γλωσσικών, πολιτιστικών, κοινωνικών ή οικονομικών και άλλων δεσμών με το κράτος εκτέλεσης».

74. Όπως ορθώς επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο⁴⁴, στη νομολογία του Δικαστηρίου μπορούν να εντοπιστούν αποφάσεις με τις οποίες κρίθηκε ότι ο βαθμός ένταξης του εκζητούμενου προσώπου στο κράτος μέλος εκτέλεσης συνδέεται με τους πραγματικούς και ουσιαστικούς δεσμούς του με την κοινωνία του εν λόγω κράτους μέλους.

75. Ασφαλώς, η νομολογία αυτή έχει αναπτυχθεί για περιπτώσεις στις οποίες το εκζητούμενο πρόσωπο ήταν υπήκοος κράτους μέλους. Ωστόσο, σύμφωνα με την απάντηση που προτείνω να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, τα κριτήρια για την εκτίμηση του βαθμού ένταξης των υπηκόων κρατών μελών στο κράτος μέλος εκτέλεσης μπορούν να τύχουν εφαρμογής και όσον αφορά τους υπηκόους τρίτων χωρών.

76. Ως εκ τούτου, εναπόκειται στη δικαστική αρχή εκτέλεσης να αξιολογήσει το σύνολο των παραγόντων που θα της επιτρέψουν να διαπιστώσει εάν το εκζητούμενο πρόσωπο, *ανεξαρτήτως ιθαγένειας*, διατηρεί τέτοιους δεσμούς με την κοινωνία του κράτους μέλους εκτέλεσης ώστε να μπορεί να προβλεφθεί ότι, μετά την έκτιση της ποινής του στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού, οι πιθανότητες κοινωνικής επανένταξής του και, ως εκ τούτου, επίτευξης του σκοπού του άρθρου 4, σημείο 6, της απόφασης-πλασιού 2002/584, είναι μεγαλύτερες.

77. Μεταξύ των παραγόντων αυτών περιλαμβάνονται η διάρκεια της προηγούμενης παραμονής⁴⁵, η φύση και η σταθερότητα των οικογενειακών δεσμών του εκζητούμενου προσώπου στο κράτος μέλος εκτέλεσης (σε συνδυασμό, κατά περίπτωση, με την απουσία τέτοιων δεσμών στο κράτος καταγωγής), ο βαθμός ένταξής του και οι γλωσσικοί, πολιτιστικοί, επαγγελματικοί, κοινωνικοί ή οικονομικοί δεσμοί που έχει αναπτύξει στο κράτος μέλος αυτό.

⁴² Απόφαση Kozłowski (σκέψη 46).

⁴³ Απόφαση Kozłowski (σκέψη 48).

⁴⁴ Σημείο 8.2 της απόφασης περί παραπομπής.

⁴⁵ Ιδίως, στην περίπτωση των επί μακρόν διαμενόντων, οι οποίοι αποτελούν το αντικείμενο της οδηγίας 2003/109.

78. Ασφαλώς, ο κατάλογος αυτός δεν είναι εξαντλητικός, καθόσον είναι πιθανό, ανάλογα με την περίπτωση, να διαπιστωθούν άλλες ιδιαίτερες περιστάσεις τις οποίες θα πρέπει να αξιολογήσει ο δικαστής προτού αποφασίσει για την παράδοση του εκζητούμενου προσώπου.

V. Πρόταση

79. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο, Ιταλία) ως εξής:

«Το άρθρο 4, σημείο 6, της απόφασης-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2009,

έχει την έννοια ότι:

αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία η οποία, μετά την ενσωμάτωση στην εθνική έννομη τάξη του αντίστοιχου λόγου προαιρετικής μη εκτέλεσης ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης που αποσκοπεί στην εκτέλεση στερητικής της ελευθερίας ποινής ή στερητικού της ελευθερίας μέτρου ασφαλείας, εμποδίζει κατά τρόπο απόλυτο τις δικαστικές αρχές εκτέλεσης να αρνηθούν την παράδοση υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν ή κατοικούν στο έδαφός τους, ανεξαρτήτως των δεσμών που διατηρούν οι τελευταίοι στο έδαφος αυτό.

Τα κρίσιμα κριτήρια για να διαπιστωθεί εάν το εκζητούμενο πρόσωπο έχει επαρκείς δεσμούς με το κράτος μέλος εκτέλεσης είναι όλα εκείνα που, εν συνόλω εξεταζόμενα, επιτρέπουν να υποτεθεί ότι, μετά την έκτιση της ποινής στο κράτος αυτό, οι πιθανότητες επανένταξης του εν λόγω προσώπου, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, είναι μεγαλύτερες από ό, τι στο κράτος μέλος έκδοσης.

Η προηγούμενη διάρκεια παραμονής, η φύση και οι συνθήκες παραμονής του εκζητούμενου προσώπου, καθώς και οι οικογενειακοί, γλωσσικοί, πολιτιστικοί, επαγγελματικοί, κοινωνικοί και οικονομικοί δεσμοί του με το κράτος μέλος εκτέλεσης αποτελούν παράγοντες που πρέπει, μεταξύ άλλων, να λάβει συναφώς υπόψη η δικαστική αρχή εκτέλεσης.»